

Windhoek Copy

MNR B.B.K. ANDREAS

P/SAK 5007

WALUISBAAI

9190

3016

DIE TOPNAARS VAN DIE
BENEDE-KUISEBRIVIER

Leo Barnard
BLOEMFONTEIN
1991

INHOUDSOPGAWE

INLEIDING

GESKIEDENIS VAN DIE TOPNAARS

LEEFWYSE VAN DIE TOPNAARS

DIE TOPNAARS OP PAD NA DIE TOEKOMS

VERWYSINGS

DIE TOPNAARS VAN DIE BENEDE-KUISEBRIVIER IN NAMIBIË EN WALVISBAAI*

Leo Barnard**

In die dorre droë woestynlandskap van Wes-Namibië en in die enklawe van Walvisbaai dui 'n groen streep bome die loop van die Kuisebrivier aan. Dit is in hierdie uitgestrekte stuk aarde, aan die soom van die duineveld van die Namib, dat die Topnaars hulle geslagte terug reeds gevestig het. Alhoewel klein in getal en sukkelend om 'n voortbestaan te bly verseker in hierdie genadelose landstreek, bly die Topnaars daarvan oortuig dat hierdie hulle geboortegrond is. Dit word treffend weerspieël in die woorde van 'n vrou van die vorige hoofman toe sy verklaar het: "I was born on the Kuiseb, I raised my family on the Kuiseb, I will die on the Kuiseb."¹

Die Topnaars is feitlik geïsoleerd in 'n gebied van ongeveer 150 km al langs die Kuisebrivier - van ongeveer Barrowberg in die ooste tot by die Atlantiese Oseaan in die weste.² In hierdie gebied, al met die loop van die Kuiseb, voer die Topnaar al vir 'n hele paar eeue letterlik 'n stryd om oorlewing. Luukshede bestaan daar glad nie en telefone is onbekend; sink- en houthuisies vorm die enigste beskerming teen 'n klimaat van uiterstes, terwyl daar slegs twee motorvoertuie tot die beskikking van die inwoners van die gebied is om hulle op 'n swak gruispad vol stof en slaggate te bedien.

Maar wie is hierdie groep mense wat teen die einde van die negentiende eeu nog bereid is om onder sulke haglike omstandighede 'n lewensbestaan te probeer voer?

Die term "Topnaar" is 'n direkte vertaling van die Nama-woord ≠ AONIN wat beteken "people of the marginal area".³ Uit die stamtradisies het dit beteken dat die inwoners van hierdie gebied skerp is, dat hulle daarin

*1. Die artikel is bloot 'n verkennende studie oor een van die inheemse bevolkingsgroepe van die huidige Namibië en Walvisbaai.

2. Ek wil graag my dank uitspreek teenoor die volgende persone vir hulp met hierdie projek: Kolonel Tobie van Schalkwyk sonder wie se hulp en motivering hierdie poging nie afgehandel sou kon word nie; mnr. Willie van Zijl, mev. Lida van der Merwe, hoofman Seth Kooitjie en mnr. Salie Vermaak.

** Prof. Leo Barnard is verbonde aan die Departement Geskiedenis aan die Universiteit van die Oranje-Vrystaat.

geslaag het om bo uit te kom, om op die Top te wees - vandaar die naam Topnaars.

1. DIE GESKIEDENIS VAN DIE TOPNAARS

As inherente deel van die Khoi Khoi strek die geskiedenis van die Topnaars eeue terug. Alhoewel daar verskeie teorieë daaroor bestaan, word die standpunt van die bekende dr. H. Vedder in dié verband aanvaar, naamlik dat die Khoi Khoi in voorhistoriese tye uit die gebied van die Groot Mere in Midde-Afrika suidwaarts getrek het.⁵ Hulle het Suidwes-Afrika oor die Kunene-rivier binnegetrek en stadig suidwaarts begin migreer. Alhoewel sekere stamme in Suidwes agtergebly het, het die grootste meerderheid met hulle veetroppe verder suidwaarts getrek totdat hulle die mees suidelike punt, naamlik Hui-! Keib, plek waar die slange hou, bereik het. Dit is hier in die Kaap waar Jan van Riebeeck met die Khoi Khoi kennis gemaak het.

Die Topnaars was een van die stamme wat nie verder getrek het nie en hulle meer as 'n duisend jaar ⁶ terug in die loop van die Kuisebrivier gevestig het. As stam was hulle aanvanklik baie geïsoleerd en het kwalik met ander groepe in die gebied gemeng. Die relatiewe onbewoontheid van die binneland het verder verseker dat die Topnaars en hulle veetroppe so ver as Okahandja en Otjimbingwe (\pm 300 km van die tradisionele Topnaargrond) aangetref is.⁷ Die intrekkende Herero's uit die noorde en Namas uit die suide het die Topnaars gedwing om hom uitsluitlik in die Kuisebbedding en dus eintlik in die Namib-woestyn te vestig.

Aanvanklik was daar twee duidelik onderskeibare groepe wat die Topnaars (\neq AONIN) uitgemaak het. In die duine van Walvisbaai, Sandvishawe en die benedeloop van die Kuiseb het die Strandlopers (Hurin of !Gomen) onder leierskap van Kachab (die stryd lustige) hulleself bevind. Vanaf Rooibank ooswaarts, al in die loop van die Kuiseb het die vredeliewende onderkaptein Neibeb en sy volgelinge gewoon.⁸ Hulle het as die !Naranin bekend gestaan. Aan die kus het die Topnaars hoofsaaklik gelewe van seekos. Naby die teenswoordige Walvisbaai is vandag nog die oorblyfsels van hulle hutte te sien in die bekende "kitchen meadens". Selfs die ongenaakbare woestynweer kon die

meterhoë oorblyfsels van skulpe, visgrate en potskerwe na twee eeue nie vernietig nie.⁹ Die Topnaars in die binneland was hoofsaaklik veeboere.

Die Topnaars was die alleenreg op die sentrale gedeeltes van die Namib egter nie beskore nie. Slegs agtien jaar nadat Jan van Riebeeck aan die Kaap geland het word die boot GRUNDEL in 1670 gestuur om die weskus te verken. In die omgewing van Sandvishawe (Anixab) het die skipper anker gegooi en met die Topnaars van die omgewing kennis gemaak. Dié besoek is binne sewe jaar opgevolg deur 'n tweede boot, die BODE,¹⁰ wat begin het om met die Topnaars van die gebied handel te dryf. Bokke, beeste, narrapitte (wat vir die seevaarders soos papajapitte gelyk het) en vars water is vir Westerse produkte soos tabak en krale geruil. Hierdie eenvoudige begin sou later aanleiding gee tot 'n lewendige handel tussen die inwoners van die binneland en die bemannings van verbygaande skepe. Op hierdie wyse het die landstreek waarin die Topnaars vir soveel eeue in isolasie gelewe het skielik binne die bereik van die Westerse beskawing gekom. 'n Maklike pad vir die totstandkoming van handelsbande was dit egter glad nie. Die leierskorps van die Topnaars was van mening dat "die mense van die see hulle tuiste die see gemaak het".¹² Op die droë grond en in die land van die Topnaars was hulle beslis nie met ope arms ontvang nie.

Die handelsvaarte op die seeweg na die Ooste het die "oudstes" van die Topnaars gedwing om hierdie standpunt te laat vaar. Die † AONIN van die Kuisebrivier het al meer 'n deel van die ontdekking van Afrika begin word en sou nie in isolasie kon bly lewe nie. Al hoe meer bote het in die 18de en die begin van die 19de eeu hulle ankers in Sandvishawe of Walvisbaai (! Gomen - //gams) uitgegooi.

So het daar al in 1793 amptelike samesprekings tussen die hoofman of kaptein van die Topnaars en die koloniale owerhede plaasgevind. Die blankes was verbaas om uit te vind dat die Topnaars reeds oor 'n funksionerende regeringsliggaam beskik het wat bestaan het uit 'n kaptein en sy raadslede.

Saam met die seevaarders en handelaars wou ook die sendelinge as "seemense" hulle spoedig al meer by ! Gomen -//gams (Walvisbaai) begin vestig. Reeds in 1824 het die sendeling Heinrich Schmelen na 'n reis deur die binneland van Suidwes-Afrika met entoesiasme daarop gewys

dat die Topnaars van die Kuiseb 'n braakveld vir die verkondiging van die Evangelie gebied het.¹³ Die kommoditeite wat nodig was vir die oprigting van 'n sendingstasie was beslis teenwoordig, naamlik gras, hout en voldoende voorrade vars water.

In opvolging van hierdie pleidooi het die Rynse Sendinggenootskap aan die begin van Januarie 1845 twee sendelinge, naamlik Johann Rath en Heinrich Scheppmann, na Walvisbaai gestuur om met sendingwerk onder die Topnaars te begin.¹⁴ So maklik sou die Topnaars egter nie van hulle isolasie afstand doen nie en die sendelinge moes geduldig wag totdat toestemming van kaptein Jonker Afrikaner verkry kon word. Synde 'n deel van die Khoi Khoi-groepering het die Topnaars die direkte jurisdiksie van hierdie gevreesde kaptein, die "skrik van Suidwes", aanvaar.

In Maart 1845 het Jonker Afrikaner vergesel van 34 vegters en twee mak leeus in Walvisbaai aangekom om oor die blankes se vestiging te onderhandel.¹⁵ Na sestien dae se samesprekings is goedkeuring verleen dat Heinrich Scheppmann met sendingwerk onder die Topnaars kon begin. Scheppmann het nie gras onder sy voete laat groei nie en het reeds in dieselfde jaar by Rooibank (! Awa 'haos) 'n sendingstasie hoofsaaklik onder die mense van kaptein Neixab gevestig.

Onder 'n groot ana-boom (Acacia Albida) in die loop van die Kuisebrivier is die eerste kerkie van riet, modder en hout voltooi. Binne ses maande het kaptein Neixab tot bekering gekom en is in November 1846 gedoop.¹⁶ Dat die sendeling Scheppmann 'n besondere rol in die geskiedenis van die Topnaars gespeel het, kan nie weggeredeneer word nie. Onder sy leiding is die eerste kategese-handboeke vir die Topnaars gedruk en het hy ook 'n hele aantal palmbome ('n geskenk uit Duitsland) rondom die kerkie aangeplant. Vloede in die Kuiseb het die kerkie spoedig weggespoel, maar die palmbome het bly staan as 'n waardige monument vir die werk wat Scheppmann onder die Topnaars gedoen het.

Die inwoners het so geheg aan die Duitse sendeling geword dat hulle die gebied "Scheppmannsdorp" gedoop het. Tot vandag, toe nog bly dit die "heilige grond van die Topnaars"¹⁷ en word daar jaloers oor hierdie stukkie erfenis gewaak.

In die dekades wat sou volg, het verskeie sendelinge onder die Topnaars gewerk en so die boodskap van eerwaarde Scheppmann verder uitgedra. Die Topnaars het die binnelandse onrus wat Suidwes-Afrika in die tweede helfte van die 19e eeu ervaar het, nie vrygespring nie. Vanweë die lotsgebondenheid is 'n groot persentasie van die mans by die oorloë van Jan Jonker Afrikaner betrek. Alhoewel die Topnaars eintlik vredeliewend van geaardheid is, het hulle stamgebondenheid veroorsaak dat daar van hulle saam met Jonker Afrikaner gaan veg het. Die gevolg was dat heelwat van die Topnaars hulle uiteindelik in gebiede verder noord, byvoorbeeld op Fransfontein en Sesfontein, gaan vestig het.¹⁸ Hierdie splintergroepe het met die jare met ander bevolkingsgroepe vermeng en vandag kom die rasegte Topnaars nog net in die Kuisebrivier voor.

Die vredeliewende mense van Scheppmannsdorp het die wrede plundering deur Jonker Afrikaner en sy manskappe nie vrygespring nie en in 1867 is die klein nedersetting aangeval. Die kerkie is verwoes en die klein drukkerie wat Scheppmann met soveel liefde aan die gang gekry het, is beroof om lood vir koeëls te bekom.¹⁹ Ten spyte van hulp deur sekere Topnaars kon die "skrik van Suidwes" nie die versoeking weerstaan om hierdie weerlose gemeenskappie met sy wraak te laat kennis maak nie.

Teen die einde van die 19e eeu het die leefruimte van die Topnaars veral langs die weskus al hoe meer beperk begin raak. Handel vanaf Walvisbaai met die binneland van Suidwes-Afrika, veral na die anneksasie van die gebied deur die Kaapkolonie, het vinnig toegeneem en walvisvangers het die baai begin gebruik om hulle walvisse te verwerk. Na die dood van kaptein Kachab het dit vir die Topnaars aan die kus duidelik begin word dat hulle in hierdie gebied nie veel langer met hulle tradisionele leefwyse sou kon voortgaan nie.

So het dit dan gebeur dat 'n groep Topnaars van hulle tradisionele visvelde weggetrek het en hulle tussen hulle stamgenote in die boloop van die Kuiseb gaan vestig het. Die tradisionele kaptein van die Topnaars, Neibed, onder wie die hele stam nou geressorteer het, het in 1910 gesterf en is op Rooibank begrawe.

Die geskiedenis van die Topnaars sedert 1910 is dié van 'n groep mense wat letterlik uit alle oorde die wind van voor ontvang het. Die Kuiseb het in 1934 sterk afgekom en alles voor hom eenvoudig weggevee. Daar het nie alleen honderde Topnaars verdrink nie, maar alles in die pad van die vloed is vernietig. Tot oormaat van ramp het springkane, steekvlieë, malaria en tifus die Topnaars hierna geteister en dit het jare geneem om slegs weer tot die eertydse lewenspeil terug te keer.

Ook op politieke gebied het dit met die Topnaars nie goed gegaan nie. Sedert die afsterwe van kaptein Neibeb was daar geen tradisionele leier meer oor nie. Onderlinge twis en tweedrag het meegebring dat die stamgroep nie eenparig op 'n opvolger kon besluit nie. Vir dekades lank is die bestuur van die Topnaars deur voormanne of segsmanne behartig. Hierdie voormanne se opdrag aan hulle onderdane was "om die tradisionele wette, pligte en leefwyse van die Topnaars te eerbiedig en te beskerm".²⁰

Verskeie gebeure het die Topnaars egter gedwing om van hierdie wyse van regering afstand te doen. In die eerste plek is hulle tradisionele grondgebied ingesluit in 'n natuurpark, naamlik die Namib-Naukluftpark. Hierdie stap het eenvoudig beteken dat die Topnaars voortaan geen wild meer kon jag nie en dat hulle wegebiede tot die loop van die Kuiseb beperk was.²¹

'n Volgende krisis wat die Topnaars ervaar het, was die aanbevelings van die "Verslag van die Kommissie van Ondersoek na Aangeleenthede in Suidwes-Afrika, 1962-1963"²² - in die wandel bekend as die Odendaalplan. Hiervolgens moes die Topnaars hulle tradisionele grond langs die Kuiseb verlaat en as deel van die Nama-stam hulle in die suide van die gebied gaan vestig. 'n Gebrek aan die nodige leierskap het gelukkig nie verhoed dat die Topnaars sterk standpunt kon inneem om hulle geboortereg te beskerm nie.

Tydens die bekendstelling van die aanbevelings van die Kommissie het 'n bejaarde Topnaarman en vrou op tradisionele wyse hulle misnoeë te kenne gegee. Die ou vrou het 'n sakkie vol narrapitte op die tafel neergesit en verklaar dat dit die lewensaar van hulle bestaan was. As die leiers kon verseker dat hulle in die nuwe gebied slegs vryelik van

die narraplant sou kon leef wat wild in die veld groei, sou sy bereid wees om te trek.

Die ou man het met bewende hande 'n hople grond neergesit. Dit was afkomstig van hulle heilige grond by Scheppmannsdorp en hulle sou nie daarvan afstand doen nie. Sy argument was verder dat hulle oor die saak sou nadink as hulle heilige grond na die nuwe gebied verskuif kon word. Daarmee was die saak afgehandel. Die destydse regering het nie hulle grondeise bevraagteken nie en die Topnaar het bly woon langs die Kuisebrivier.²³

Hierdie optrede van die Topnaars beklemtoon juis die problematiek van gebrekkige leierskap wat vir minstens sewe dekades die mense in hulle ontwikkeling en vooruitgang gestrem het. Daar was geen erkende leier om die Topnaars te help om rasionele besluite te neem nie.

Na die aanvaarding van Resolusie 435 deur die VN het dit spoedig vir die regering in die gebied duidelik begin word dat daar 'n leier in die Topnaargemeenskap moes kom. Op hierdie wyse is hoofman Esau Kooitjie in 1976 bloot vanweë administratiewe redes as die leier aangestel en erken. Op 22 Desember 1977 is hy deur die destydse verteenwoordiger van die RSA, Administrateur-generaal regter M.T. Steyn, op Ururas in die Kuiseb beëdig.²⁴

Sy leierskap van die Topnaars het oor 'n paar jaar lank gestrek totdat sy seun S.M. (Seth) Kooitjie in 1981 amptelik verkies is tot tradisionele hoofman van die Topnaars. Met Seth Kooitjie se inswering in 1982 is die kringloop voltooi en het die Topnaars weer 'n tradisionele leier gehad wat wettig verkies is en nougeset oor die belange en tradisies van sy mense moes waak.²⁵

2. LEEFWYSE VAN DIE TOPNAARS

Die feit dat die Topnaars vir soveel jaar in isolasie langs die Kuisebrivier gebly het, moes noodwendig 'n invloed op hulle leefwyse uitgeoefen het. Tog het die Westerse kultuur in 'n toenemende mate meer eie aan die Topnaar geword.

Daar is egter steeds 'n beduidende persentasie van die ouer Topnaars wat nougeset bly vaskleef aan hulle eeue-oue tradisies. Aan die gejaagde lewe van die westerling steur die tradisievaste Topnaar hom maar min. Tydens 'n besoek aan die Topnaars in November 1990 is eendag gevind dat die bokke by een nedersetting teen 11:45 nog nie uit die kraal gejaag was nie, terwyl twee vrouens hulle op daardie tydstip gereedgemaak het om die bokke te gaan melk. Dit is 'n daaglikse ritueel wat net afgewissel word as die mans na die narravelde vertrek om die oes te gaan insamel.

Die hedendaagse Topnaar leef onder primitiewe omstandighede. Die behuising is baie karig en 'n woonplek bestaan in die meeste gevalle slegs uit 'n enkelvertrek wat van ou sinkplate of hout aanmeekaargetimmer is.²⁶ Die bokkrale in die onmiddellike omgewing van die huisies beklemtoon die feit dat die kleinvee jakkalse en ander ongediertes uit die Namib-Naukluftpark ten prooi val. Lopende water is in enkele gevalle beskikbaar, maar die meeste Topnaars moet nog putte grawe ten einde 'n konstante bron van water te verseker. Die putte lê almal aan die noordekant van die rivierloop omdat die verskuiwende sandduine aan die suidekant dit toewaai. Gelukkig is die watervlak in die Kuiseb baie hoog (nie dieper as 2-3 meter nie) en neem dit nie lank om 'n gorra te grawe en dit dan met anaboomhout en takkies van die donkiehoutboom uit te voer nie.²⁷

Groentetuine kom baie min voor en die stapelvoedsel van die Topnaars is mieliemeel wat aangevul word met melk van bokke en beeste en narras. Daar is geen nywerheid nie en slegs Narras word as produk deur die Topnaars gelewer. Behalwe die gewone huislike aktiwiteite, die pluk van narras in die seisoentyd en die melk van bokke en beeste word die dae in die Topnaargemeenskap rustig en sonder enige noemenswaardige ander aktiwiteit deurgebring.²⁸

Soos duidelik uit die leefwyse van die Topnaars afgelei kan word, het formele opleiding tot 'n dekade of twee terug geen rol in die gemeenskap te speel gehad nie. Sedert die oprigting van die eerste (en enigste) skool, die J.P. Brandt-skool by Ituseb, in September 1978, het die houding van die inwoners van die gebied egter radikaal verander. In die woorde van die huidige skoolhoof, mnr. Andreas, het daar 'n sterk drang na onderwys posgevat. Waar die ouers aanvanklik negatief

teenoor die gedagte was, word formele skoolopleiding tans baie hoog aangeslaan en word kinders eenvoudig gedwing om skool toe te gaan.²⁹

Bogenoemde is 'n verdere rede waarom die Topnaars al verder verwesters en waarom die tradisionele leefwyse in 'n groot mate al verder op die agtergrond sal skuif.

Die lewe van die gewone Topnaar word in 'n groot mate deur twee fenomene bepaal. Eerstens is die Kuisebrivier die vernaamste rede vir die voortbestaan van die Topnaars oor soveel jare heen. Die rivier ontspring in die Khomas-hoogland wes van Windhoek en loop dan af na die see, waar dit aanvanklik by Walvisbaai uitgemond het. Die monding is tans verlê, sodat die rivier nou in die duine uitmond. Ou Walvisbaaiers hou duime vas dat die Kuiseb nie oor die keerwalle stroom en 'n vloedgevaar vir die dorp word nie. Die gevaar is egter nie so wesenlik nie, want sedert 1837 het die rivier slegs 14 keer die see bereik.³⁰ Waar die Kuiseb die Namib-Naukluftpark ingaan, vorm dit 'n canyon wat met 'n groen gordel afkronkel deur die woestyn. Die rivier vorm 'n natuurlike skeiding tussen die uitgestrekte gruisvlaktes in die noorde en die verskuiwende sandduine van die Namib in die suide. Buite die rivierloop is die plantegroei maar karig en in die duine kom daar geen weiding voor nie.³¹ Die plantegroei van die Kuiseb daarenteen is welig en die anaboom word afgewissel met doringgrasse en struikgewasse.

Dit is ironies dat die Kuiseb vir die Topnaar die bron van lewe, maar tegelykertyd ook die rede vir die grootste getal sterftes van die groepie mense oor die laaste twee eeue is. Die beste voorbeeld van so 'n gevaarsituasie is die 1934-vloed waarin letterlik honderde Topnaars dood is en die ander gedwing is om hulle huise tot in die bloedige son op die rivierwal te verskuif.³²

Die tweede fenomeen wat verreken moet word, is die bestaan van die interessante woestynplant, die ! nara (of *Acanthosicyos horrida*).³³ Dit is 'n plant wat in die benedelope van die Kuiseb wild groei en vanaf November tot Junie van die volgende jaar 'n vol drag vrugte lewer. Die narra is ongeveer so groot soos twee vuiste van 'n man en is rond met harde, stekerige dorings aan die buitekant. Binnekant lyk die vrug byna soos 'n pampoen met 'n vleesgedeelte en pitte.

As enige Topnaar oor 'n narra uitgevra word, kan hy nie uitgepraat raak oor hierdie vrug wat die mense van die gebied oor soveel dekades aan die lewe gehou het nie. Selfs die huidige leier, hoofman Seth Kooitjie, vertel met nostalgie van hierdie plant. Oor 'n onderhoud met hom skryf die Rössing News soos volg:

"Kaptein Seth Kooitjie relates how - when he worked in Keetmanshoop in southern Namibia for three years - the first thing he would do on reaching his home in the Namib was to eat !nara. And on his return south, he would take !nara seeds in his pocket, a sentimental reminder of things familiar."³⁴

Vanaf ongeveer November/Desember van elke jaar as die narras begin ryp word, versamel die Topnaars in die benedelope van die Kuiseb en die nabygeleë duine om die plante te oes. Omdat die stingels van die plant doringagtig is, is dit 'n moeisame werk wat heelwat vernuf en kennis verg. Die rypheid word met behulp van 'n lang stok getoets. As daar na 'n dag of twee heelwat narras bymekaar gemaak is, word dit na 'n sentrale plek vervoer.

Hier word die binnekant verwyder en in 'n groot drom gekook. Nadat die drom vir byna 'n dag lank geroer en gekook is, word die pitte uitgesif, gedroog en in sakke verpak om verkoop te word. Die residu word op 'n skoon stuk duin uitgegooi en na 'n paar dae word dit opgetel en soos 'n tameletjie gesny en in netjiese rolle gerol. Efraim Engelbrecht se mond water as hy verklaar: "Dit is lekkerder as wat die lekkerste sjokolade kan droom om te smaak."³⁵

Die pitte in die sakke word per donkiekarretjie na Walvisbaai vervoer en daar verkoop. Vir die sakke pitte wat so ongeveer 50-70 kg weeg, kry die Topnaars R2,50 per kg. Hierdie narrapitte is besonder olieryk (46 %) en proteïnyk (32 %). Dit is geen wonder dus dat die Topnaar vir soveel dekades 'n bestaan uit die narras kon maak nie.

Gedigte soos die volgende weerspieël die algemene houding wat daar onder die Topnaars ten opsigte van die narra geld:

You round food
With many thorns
You many-breasted

Foster mother of the Topnaar children
Even if I am far away
I will think of you
You food of my ancestors
I will never forget you
There is no wet nurse like you³⁶

Ten spyte van sekere navorsers se argumente tot die teendeel, bly die narra tot vandag toe nog een van die belangrikste voedselbronne van die Topnaars. Dit verskaf verder nie net kos nie, maar genereer ook 'n inkomste vir hierdie mense wat letterlik van die hand na die mond lewe. Groot is die inkomste weliswaar nie, maar dit verseker minstens dat die mense as hulle hard werk van voedsel vir die familie verseker kan wees.

3. DIE TOPNAARS OP PAD NA DIE TOEKOMS?

Die kwelvraag wat onwillekeurig na vore tree, is: Wat gaan van die Topnaars word?

Vir dekades reeds bewoon hierdie groepie mense die Kuisebrivier. Behalwe vir 'n aanpassing teen die einde van die negentiende eeu toe die strandlopers hulle by die ! Naranin aangesluit het om een groep Topnaars te vorm, bly hulle vasklou aan die grond en tradisies van hulle voorvaders. Sekere faktore soos onder andere die swak vervoer en swak verbindings versterk hierdie ingesteldheid.

Aan die ander kant het die oprigting van die skooltjie by Ituseb veroorsaak dat die tradisionele bande met die verlede al meer afgekap word. Voeg daarmee saam die feit dat die plaaslike owerheid in Walvisbaai³⁷ die Topnaars veel eerder in 'n woongebied op die dorp wil inskuif, en dit word duidelik waarom daar 'n sterk denkstroom is dat die huidige tradisionele Topnaars van die Kuiseb moet wegtrek.

'n Amerikaanse akademikus, dr. E. Ross van San Francisco het twee dekades gelede al verklaar dat die tradisionele Topnaars in die Kuiseb spoedig sou verdwyn. Sy aanvoeling het hy soos volg verduidelik:

"It is quite obvious that this simple pastoral culture will gradually ebb down river, dying out as one village after another is abandoned. At present many are simply homes for residual old timers serving as baby sitters for their grandchildren. Most persons of the prime 20 to 40 age group are employed in towns and only periodically return to visit their families. As the older generation fades away, the lonely river-bed will return to Nature. Perhaps this is best."³⁸

Hierdie grafskrif vir die Topnaars klop egter geensins met die siening van hulle huidige tradisionele leier, hoofman Seth Kooitjie, nie. Vir hom het die Topnaars hulle oor baie honderde jare as wettige inwoners van die Kuiseb bewys. Hulle het aan almal getoon dat hulle 'n bestaan kan voer, hoe gebrekkig ook al.

Hoofman Kooitjie is van absolute oortuiging dat die tradisionele Topnaar vir die jare wat kom steeds die benede-Kuisebrivier en sy omringende gebied sal bewoon. Hulle het immers al deur die geskiedenis geleer om met verteenwoordigers van die Kaapkolonie, die Duitsers en die Suid-Afrikaanse regering saam te werk.

Terwyl akademici twis oor die voortbestaan van die tradisionele Topnaars, gaan die eenvoudige lewe in die benedeloop van die Kuiseb steeds sy gang. Die water in die Kuiseb is steeds daar en die narras sal vir geslagte wat kom, die heilige voedsel van die Topnaar bly.

VERWYSINGS

1. E.S. Ross, "The Kuiseb's Topnaar Hottentots", in SWA-jaarboek, 1971, p.171.
2. J.D. Ward en A.J. van Wyk, "Topnaar (≠ AONIN) Place Names along the Lower Kuiseb Rivier, Central Namib Desert", in Bulletin of the Desert Ecological Research Unit, May 1985, pp.6-7.
3. Leo Barnard-versameling, Dept. Geskiedenis U.O.V.S., bandopname van onderhoud met Seth Kooitjie op 30 November 1990. Vergelyk ook Ward en Van Wyk p.3, en K.F.R. Budach, "A Harvesting People of the South Atlantic Coast", in Etnologie/Ethnology, Vol.6, Nr.2, 1982, p.1.
4. H. Vedder, Die Voorgeskiedenis van Suidwes-Afrika - Gebeurtenisse in Suidwes tot aan die dood van Maharero in 1890, Windhoek, 1937, pp.144-146.
5. I.W. van Tonder, Geel en Bruin. 'n Verhaal oor ons oudste Inboorlingrasse, Kaapstad, 1952, p.11. Vergelyk ook H. Vedder, The Nama in The Native Tribes of South West Africa, Kaapstad, 1928, pp.114-116.
6. Volgens 'n verklaring van dr. K.F.R. Budack, 'n deskundige oor die Nama, is daar wetenskaplik vasgestel dat die Topnaars al langer as 'n duisend jaar in die gebied woon. Dit is vasgestel uit versteende narras en skaapbene wat meer as tien eeue terugdateer. Namib Times, 3 Julie 1981.
7. Vedder, The Nama, p.115. Vergelyk ook E. van Koenen, "Topnaar Hottentot's Well", in SWA-jaarboek, 1964, p.121.
8. Hoofman Seth Kooitjie-versameling, Narravilla, Walvisbaai Toespraak: Agbare lid G.D.F. Dansab, lid van die Wetgewende Vergadering, (S.l.) (S.a.), p.2.
9. Leo Barnard-versameling, Dept. Geskiedenis, U.O.V.S., bandopname van onderhoud met Willie van Zijl op 25 November 1990.

10. Vedder, Die Voorgeskiedenis, pp.7-16. Vergelyk ook Seth Kooitjie-versameling, Narraville, Walvisbaai Topnaars - † AONIN Tradisionele Geskiedenis, (S.l.), (S.a.), p.1.
11. 'n Breedvoerige bespreking oor die narra volg later in die artikel.
12. Leo Barnard-versameling, Dept. Geskiedenis, U.O.V.S., bandopname van onderhoud met hoofman Seth Kooitjie op 30 November 1990. Vergelyk ook L. Uys, The Topnaar, [aantekeninge voltooi vir 'n werkstuk oor die Topnaars] (S.l.), (S.a.), p.1.
13. W. Maritz, Aus Alten Tagen in Südwest (S.l.), (S.a.), p.3.
14. Hoofman Seth Kooitjie-versameling, Narraville, Walvisbaai tradisionele geskiedenis, p.2.
15. Ibid.
16. Rössing News, Oktober 1989, p.15.
17. Leo Barnard-versameling, Dept. Geskiedenis, U.O.V.S., bandopname van onderhoud met Hoofman Seth Kooitjie, 30 November 1990.
18. E.H.L. Schwarz, The Kalahari and its Native Races - Being the account of a Journey through Ngamiland and the Kalahari, with a special study of the Natives in the area, London, 1928.
Vergelyk ook J.H. Marsh, Skeleton Coast, Kaapstad, (S.a.), p.80; I. Schapera, The Khoisan Peoples of South Africa. Bushman and Hottentots, London, 1930.
19. Vedder, pp.487-488.
20. Leo Barnard-versameling, Dept. Geskiedenis, U.O.V.S., bandopname van onderhoud met hoofman Seth Kooitjie, 30 November 1990.
21. Ibid., vergelyk ook Hoofman Seth Kooitjie-versameling, Narraville, Walvisbaai toespraak: Agbare lid G.D.F. Dansab, lid van die Wetgewende Vergadering, (S.l.), (S.a.), p.3.

22. K.F.R. Budack, Stam en Stamkaptein by die Khoe-Khoen in Suidwes-Afrika in J.F. Eloff en R.D. Coetzee (reds.). Etnografiese Studies in Suidelike Afrika. Pretoria, 1972, p.257.
23. Leo Barnard-versameling, Dept. Geskiedenis U.O.V.S., onderhoud met hoofman Seth Kooitjie, 30 November 1990.
24. Hoofman Seth Kooitjie-versameling, Narraville, Walvisbaai erkenningsplegtigheid van Hoofman Esau Kooitjie deur Sy Eksellensie Regter M.T. Steyn, Administrateur-generaal van Suidwes-Afrika, op Ururas in Kuiseb, 22.12.1977.
25. Rössing News, Oktober 1989, p.16.
26. Leo Barnard-versameling, Dept. Geskiedenis U.O.V.S., bandopname van onderhoud met Lida van der Merwe op 25 November 1990.
27. E. von Koenen, "Topnaar Hottentots' Well" in SWA-jaarboek, 1964, pp.120-121.
28. Leo Barnard-versameling, Dept. Geskiedenis U.O.V.S., bandopname van onderhoud met mnre. Bam en Engelbrecht op 28 November 1990.
29. Leo Barnard-versameling, Dept. Geskiedenis U.O.V.S., bandopname van onderhoud met mnr. Andreas op 28 November 1990.
30. J.H. Wellington, South West Africa and its Human Issues, Oxford, 1967, pp.75-76.
31. Leo Barnard-versameling, Dept. Geskiedenis U.O.V.S., onderhoude met kolonel Tobie van Schalkwyk op 25, 26 November 1990.
32. Leo Barnard-versameling, Dept. Geskiedenis U.O.V.S., bandopnames van onderhoude met Lida van der Merwe op 25 November 1990 en mnre. Bam en Engelbrecht op 28 November 1990.

33. E.H. Pfeifer, "Nara & Topnaar Hottentots" in Suidwes-Afrika-jaarboek, 1979, p.150.
34. Rössing News, Oktober 1989, p.14.
35. Leo Barnard-versameling, Dept. Geskiedenis U.O.V.S., bandopname van onderhoud met Efraim Engelbrecht op 28 November 1990.
36. Rössing News, Oktober 1989, p.15.
37. Leo Barnard-versameling, Dept. Geskiedenis U.O.V.S., onderhoud met mnr. Jan Wilken, Stadsklerk van Walvisbaai, op 25 November 1990.
38. Ross, p.175.